

AUTOREFERAT

w procedurze wszczęcia postępowania habilitacyjnego w dziedzinie nauk humanistycznych
w dyscyplinie kulturoznawstwo

1. Imię i nazwisko: Aleksandra Wierucka

2. Wykształcenie i uzyskane stopnie naukowe

Tytuł magistra filologii polskiej, 1994 (specjalność edytorska i nauczycielska), otrzymałam na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Gdańskiego; praca magisterska, zatytułowana *Koncepcja baśni J.R.R. Tolkiena i jej realizacja w tekstach małych* dotyczyła przedstawionej przez J.R.R. Tolkiena teorii baśni, którą realizował w niewielkich tekstach literackich. W koncepcji Tolkiena baśń powinna nieść odbiorcy pocieszenie i uzdrowienie, a nawet mieć cechy eskapistyczne.

Doktorat w dziedzinie nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa również obroniłam na Uniwersytecie Gdańskim, na Wydziale Filologiczno-Historycznym, na podstawie rozprawy doktorskiej *Dobra Czarownica Zachodu. Twórczość Ursuli K. Le Guin oraz jej polska recepcja* (napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Michała Błażejewskiego). W rozprawie przedstawiłam twórczość amerykańskiej pisarki, Ursuli K. Le Guin, wykazując jej zaangażowanie społeczne, oraz udowodniłam jej antropologiczne podejście do rzeczywistości. Omówiłam źródła twórczości pisarki, wątki przez nią poruszane i jej sztukę pisarską. Gruntowna analiza jej tekstów pozwoliła mi na postawienie tezy, że Ursula K. Le Guin w swojej twórczości mimo osadzenia akcji w fikcyjnej rzeczywistości nawiązuje do ważnych współczesnych problemów społecznych i kulturowych. W części dotyczącej recepcji tej twórczości w Polsce wykazałam, że jest ona niesłusznie w naszym kraju klasyfikowana jako science fiction lub fantasy. Przeredagowany tekst rozprawy został opublikowany w roku 2008 pod nieco zmienionym tytułem (*Dobra Czarownica Zachodu. Wątki antropologiczne w twórczości Ursuli K. Le Guin*).

Moje wykształcenie uzupełniłam w roku 2013 dyplomem Podyplomowego Studium w zakresie etnologii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu; ponieważ moje badania po uzyskaniu doktoratu skupiały się głównie na badaniu współczesnej kultury niewielkich społeczności tubylczych, studia pozwoliły mi opanować arkana antropologicznych badań terenowych oraz ułatwiły ich stosowanie we własnych badaniach i pozwoliły na wypracowanie osobistego podejścia łączącego kulturoznawczą analizę z interpretacją antropologiczną.

3. Zatrudnienie w jednostkach naukowych i działalność dydaktyczna

Od roku 2004 pracuję na Uniwersytecie Gdańskim; najpierw byłam zatrudniona na umowę-zlecenie, a od roku 2005 (po obronie doktoratu) pracuję na pełen etat na stanowisku adiunkta w Katedrze Kulturoznawstwa.

Podczas niespełna dziewięciu lat pracy prowadziłam różne przedmioty, głównie z zakresu wiedzy kulturoznawczej:

a) przedmioty obowiązkowe

- Metody badań kulturoznawczych
- Podstawy wiedzy o kulturze
- Analiza i interpretacja tekstów kultury
- Praca z tekstem
- Seminarium magisterskie
- Seminarium licencjackie
- ścieżka edukacyjna dot. komunikacji kulturowej (dla Instytutu Psychologii UG)

b) przedmioty fakultatywne

- Ginące kultury świata
- Kultura i sztuka Indian Ameryki Północnej
- Różnorodność kulturowa Ameryki Północnej i Południowej

Do wszystkich prowadzonych przedmiotów przygotowywałam sylabusy oraz autorskie programy zajęć.

W ciągu dziewięciu lat pracy na stanowisku adiunkta wypromowałam 26 prac licencjackich i 10 prac magisterskich z zakresu kulturoznawstwa – część z nich została opublikowana, a jedna wygrała ogólnopolski konkurs na prace dotyczące problemów wsi i została wydana w postaci książki przez wydawnictwo Scholar (Aleksandra Paprot, *Stara Kościelnica. Dzieje żuławskiej wsi*, Scholar, Warszawa 2012). Część moich seminarzystów kontynuuje naukę na studiach doktoranckich.

Od roku 2013 jestem także aktywnym członkiem Rady Programowej kierunku kulturoznawstwo na Uniwersytecie Gdańskim. Prace Rady, w których biorę udział, kształtują nie tylko aktualny profil gdańskiego kulturoznawstwa, ale także podejmują wyzwania dotyczące jego przyszłości.

4. Szczególne osiągnięcie naukowe

W latach 2007-2012 prowadziłam badania terenowe we wschodnim Ekwadorze. Połączenie wiedzy kulturoznawczej, filologicznej i antropologicznej umożliwiło mi nie tylko rejestrowanie, ale także interpretację przemian kulturowych zachodzących w kulturach tubylczych zamieszkujących teren ekwadorskiej Amazonii (rejon zwany *Oriente*, czyli wspomnianą wschodnią część Ekwadoru). Podczas badań skupiałam się głównie na dwóch grupach – Huaorani i Quichua, ale mniejsze projekty badawcze prowadziłam także wśród Indian Shuar i Shiwiar. W centrum moich zainteresowań leżą procesy globalne, które obserwowałam poprzez zjawiska zachodzące w małych, lokalnych kulturach tubylczych.

a) Za osiągnięcie naukowe w myśl art. 16 ust.2 a dnia 14 marca 20013 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami) uznaję zbiór tekstów dotyczących kultur zachodniej Amazonii pod wspólnym tytułem „**Współczesne przemiany kulturowe w grupach Huaorani i Quichua ze wschodniego Ekwadoru**”.

W skład zbioru tekstów wchodzi następujące pozycje (monografia uzupełniona czterema artykułami):

- *Huaorani Zachodniego Skrawka. Kultura, tradycje, współczesność*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2013 (monografia).
- *Ceramika Quichua i jej rola nad rzeką Napo*, „Etnografia Polska”, 2013, nr 1-2, s. 129-144.
- *The Changing Art of the Huaorani Shaman*, “Anthropological Notebooks”, 2012, volume XVIII, nr 3, s. 47-59.
- *The Disappearing Art – Quichua Pottery along the Napo River* [w:] *Archeological Invisibility and Forgotten Knowledge*, ed. by K. Hardy, Archeopress, Oxford 2010.
- *“Land of No Pain” – the Influence of an Indigenous Foundation on the Napo Quichua Future*, [w:] *Spoleczne problemy Ameryki Łacińskiej*, red. M. Drgas, J. Knopek, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012.

Indianie Huaorani zamieszkują wschodnią część Ekwadoru. Oficjalny kontakt z kulturą zachodnią mieli w roku 1958, w związku z czym ich kultura w ciągu ostatnich pięćdziesięciu lat uległa licznym przemianom. Grupa posługuje się językiem huao terero, który uznany jest za język izolowany. Społeczność Huaorani dzieli się grupy krewniacze zwane *nanikabo*. W skład *nanikabo* wchodzi zwykle rodzice z dziećmi, w tym rodziny córek i nieżonaci synowie. Często

taka grupa jest powiększona o osoby przyjęte do rodziny, z którymi członków grupy nie łączą żadne więzy krwi. W pierwszej połowie dwudziestego wieku *nanikabo* zwykle liczyło prawdopodobnie od kilku do dwudziestu kilku osób, a dziś niektóre grupy mają nawet ponad stu członków. Taka zmiana liczebności związana jest między innymi z bardziej osiadłym trybem życia oraz ze związaniem *nanikabo* ze szkołami oraz środkami transportu. Poszczególne grupy utrzymywały się z tego, co upolowano lub zebrano w lesie, oraz z płodów ogrodów znajdujących się nieopodal osad. Pozwalało to na całkowitą niezależność ekonomiczną każdego *nanikabo*, choć wymiana pomiędzy poszczególnymi grupami była dość częstą praktyką. Podział pracy teoretycznie odbywał się według płci, jednak ponieważ daleko posunięty egalitaryzm jest jedną z cech tej kultury, żadne reguły nie były w niej bardzo ścisłe. Istotną cenioną cechą każdego członka grupy Huaorani jest samodzielność, która wyraża się także w podejmowaniu każdej pracy z własnej woli i chęci. Domostwa tej grupy tubylczej były wznoszone na wzgórzach, z dala od głównych rzek, ale od lat siedemdziesiątych dwudziestego wieku najczęściej lokowane są przy wodzie oraz przy pasach startowych, które zapewniają komunikację, a także dostawy różnego typu towarów. Same domy również się zmieniły – tradycyjna *onga* w kształcie odwróconej litery V, która zapewniała schronienie jednej niewielkiej grupie krewniaczej, została zastąpiona domostwami dla każdej rodziny nuklearnej. Technika budowy również uległa zmianie: w wioskach Huaorani najczęściej spotkać można domy na planie prostokąta, z dachem krytym strzechą palmową lub blachą falistą. Pomieszczenia często są w nim podzielone na kuchnię z „salonem” i „pokoje” sypialne (w *onga* nie było takiego podziału – jedna przestrzeń służyła rodzinie do wszystkich czynności w ciągu dnia).

Druga grupa, będąca przedmiotem moich badań i przedstawiona w publikacjach, to Indianie Quichua, którzy również zamieszkują teren zachodniej Amazonii. Społeczność ta dzieli się na lokalne mniejsze grupy – w moich badaniach zajęłam się przemianami kulturowymi w grupie Napo Quichua. Główną, najmniejszą jednostką społeczną Quichua jest *huasi*, czyli domostwo założone przez kobietę i mężczyznę w chwili zawarcia małżeństwa. Wszystkie zależności społeczne i rodzinne biorą swój początek w *huasi*, która zawiera w sobie zarówno dom w sensie fizycznym, czyli budynek, jak i dom w każdym innym rozumieniu tego pojęcia. Jest również wyrazem ciągłości wszystkich relacji. Życie codzienne Indian skupione jest wokół rzeki – to na jej brzegach budowane są domy. Dobrodziejstwa, jakie Indianie czerpią z sąsiedztwa z rzeką, widoczne są na każdym kroku – rzeka zapewnia im pożywienie i pomaga utrzymać higienę. Ponadto służy im również jako główny szlak transportowy, ponieważ do terenów zamieszkanych przez nich często nie prowadzą żadne inne drogi. Nad Napo niewiele gospodarstw posiada łodzie motorowe, więc większość z nich posługuje się tradycyjnymi

canoe. Jak w większości kultur tubylczych, podział pracy jest związany z płcią: kobiety zajmują się domem, dziećmi i przygotowaniem posiłków, zaś mężczyźni zdobywaniem pożywienia. Taki podział obowiązków, choć w zmodyfikowanej postaci, utrzymał się do dziś. Znakiem czasu jest zatem dwojaka forma pełnienia obowiązków przez mężczyzn – prócz tradycyjnego polowania, często zarabiają pieniądze poprzez prace dodatkowe (jak wycinka lasu, praca dla kompanii naftowej itp.) Warto zaznaczyć, że polowanie nie zostało całkowicie zarzucone, choć zmieniła się jego technika: Indianie często używają dziś strzelb zamiast włóczni. Poza tym przy domach powszechnie trzyma się kury, hodowane zarówno na mięso, jak i dla jajek. Dieta mięsna jest uzupełniana owocami i warzywami pochodzącymi z *chagras* czyli ogrodów, których pielęgnacja należy do kobiet. Wiele ze wspomnianych wyżej aspektów kultury wciąż trwa, choć uległo pewnym zmianom, ale wiele z nich zostało utraconych. Quichua są od lat poddawani akulturacji. Pierwszy kontakt z kulturą Zachodu mieli ponad 400 lat temu, na początku konkwisty i kolonizacji, zatem dziś nasza wiedza o tej kulturze w jej formie tradycyjnej nie może być pełna ze względu na zachodzące przemiany.

b) Omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników

Przedstawiony wyżej zbiór publikacji (monografia uzupełniona czterema artykułami) objęty jednym tytułem jest wynikiem moich badań prowadzonych w Ekwadorze w latach 2007-2012 i stanowi tematyczną całość. Zebrany materiał empiryczny został zanalizowany i zinterpretowany pod kątem przemian kulturowych zachodzących wśród dwóch wymienionych grup zamieszkujących ekwadorską część Amazonii – Huaorani i Quichua. Podczas sześciu lat badań miałam możliwość przeprowadzenia dogłębnych badań współczesnej kultury wymienionych społeczności.

Najważniejszym elementem mojego osiągnięcia naukowego jest książka zatytułowana *Huaorani Zachodniego Skrawka. Kultura, tradycje, współczesność*, w której omawiam przemiany, jakie zaszły w wymienionej kulturze przez ostatnie pięćdziesiąt lat.

W polskiej literaturze przedmiotu nie ma prawie żadnych źródeł dotyczących kultury Huaorani, zatem moja publikacja wnosi do polskiej nauki całkowicie nową wiedzę. Ze względu na brak odpowiedniego kontekstu w naszej nauce, uznałam za słuszne omówienie szerszej perspektywy, w jakiej zachodzą zmiany w kulturze Huaorani – stąd pierwsze części książki zajmują się przedstawieniem społecznej, prawnej i politycznej sytuacji Ekwadoru, by w następnych możliwe było rozwinięcie tego, co bezpośrednio dotyczy kultury Huaorani i jej współczesnej postaci.

Książka składa się z trzech części, które z siebie wynikają i są stopniowym zawężaniem tematu – narracja wychodzi od opisu sytuacji społecznej i gospodarczej ekwadorskiej części

Amazonii, przechodzi do szczegółowego opisu jednej kultury, która zamieszkuje ten najdalej na zachód wysunięty skrawek Amazonii (tytułowy „Zachodni Skrawek”), a której sytuacja w ostatnich latach bardzo się skomplikowała, by następnie przejść do opisu życia jednego człowieka, przedstawiciela kultury Huaorani. Przemiany, jakie zachodzą w kulturze Huaorani, mają swoje źródło głównie we wpływie globalizacji, ale także we współczesnej gospodarce Ekwadoru – na terenach zajmowanych przez tę społeczność znajdują się złoża ropy naftowej. Rząd planuje jej wydobycie, natomiast Indianie protestują przeciwko degradacji lasu tropikalnego, która jest nieuchronnym następstwem działalności kompanii naftowych.

Rozdział pierwszy książki, zatytułowany „Zachodni Skrawek”, rozpoczyna się przedstawieniem ogólnie geografii i historii Amazonii, a następnie historii i sytuacji prawnej Ekwadoru. Kolejny podrozdział został poświęcony Zachodniemu Skrawkowi, ale dotyczy głównie ludów tubylczych, które go zamieszkują (w tym politycznego ruchu tubylczego oraz sytuacji społecznej). Rozdział ten stanowi tło dla dalszych rozważań. W Polsce wiedza na temat Amazonii jest wciąż niewielka, zatem bez owego kontekstu pewne aspekty książki mogłyby nie być zrozumiałe.

Rozdział drugi podejmuje kwestie dotyczące różnych aspektów kultury Huaorani. Grupa ta miała pełny kontakt z kulturą Zachodu od roku 1958 i przez ostatnie lata zaszło w niej wiele zmian. W poszczególnych podrozdziałach różne elementy tej kultury zostają przedstawione według opisów badaczy prowadzących badania w latach sześćdziesiątych, osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, a następnie skonfrontowane z wynikami moich badań, które podjęłam w latach 2007-2012. Niektóre z zebranych przeze mnie danych różnią się od tego, co zaobserwowali inni badacze, dlatego wydawało mi się ważnym, żeby opisać te różnice i zinterpretować wyniki moich badań w kontekście badań innych.

Rozdział trzeci zajmuje się życiem jednego przedstawiciela kultury Huaorani, Miñe, który jest szamanem. Oczywiście, oprócz pełnienia tej ważnej społecznej roli, mój bohater jest również ojcem i dziadkiem, wojownikiem i nauczycielem. Te i inne role społeczne opisałam w poszczególnych podrozdziałach, by ukazać, co ukształtowało Miñe jako człowieka z grupy Huaorani. Wszystkie informacje, które zawarłam w tym rozdziale, pochodzą z wielu wywiadów przeprowadzonych z moim bohaterem.

Omówienie ważnych elementów książki:

- **baza danych** – wszystkie dane, którymi się posługuję w książce, pochodzą albo ze źródeł (odnotowywanych w przypisach), albo z moich badań terenowych prowadzonych w latach 2007-2012. Wielokrotnie wracałam do wioski Bameno nad rzeką Cononaco w Ekwadorze, ponieważ tylko w ten sposób byłam w stanie

zweryfikować informacje pochodzące z różnych źródeł (nazwa wioski oraz rzeki nie pojawiają się w książce ze względu na ochronę danych moich rozmówców);

- **wprowadzenie nowych informacji o kulturze Indian Huaorani** – dzięki prowadzonym badaniom udało mi się zdobyć informacje, których nie było wcześniej w żadnych publikacjach dotyczących tej grupy tubylczej (zarówno w Polsce, jak i na świecie). Dotyczy to na przykład rękodzieła, którym nikt wcześniej się nie zajmował (s. 123-126), najnowszych doniesień dotyczących izolowanego klanu Huaorani (s. 139-141) czy opinii w Ekwadorze na temat tej grupy (s. 141-146);
- **podjęcie dyskusji z badaczami zajmującymi się kulturą Huaorani** – według mnie jest to jedna z wartości mojego tekstu, ponieważ w trakcie badań nie tylko zbierałam informacje, ale również konfrontowałam je z wiedzą zdobytą wcześniej przez innych naukowców. W kilku przypadkach nie tylko podaję, czym się różnią moje dane, ale także wchodzę w dyskusję z relacjami innych badaczy i podaję zupełnie nowe możliwości interpretacyjne. Dotyczy to przede wszystkim takich spraw, jak szamanizm (s. 110-114) i tradycje wojenne (s. 114-122).
- **życiorys szamana Huaorani** – stanowi on trzeci rozdział książki i jest jej ważną częścią. Biografia nie stanowi opowieści fabularyzowanej, lecz jest opisem wydarzeń, które według samego szamana były dla niego istotne i stanowiły o przemianach w jego życiu. Historia siedemdziesięciu lat życia szamana jest również historią jego grupy krewniaczej i łącznikiem pomiędzy czasami sprzed kontaktu a współczesnością. Staralam się wydobyć z niej wszystko, co byłoby istotne i co pokazywałoby Miñe z co najmniej kilku stron: jako człowieka, jako wojownika i jako szamana. Wszyscy mężczyźni tej grupy tubylczej prowadzili podobne życie, jednak szaman jest wyjątkowy poprzez umiejętności porozumiewania się z duchami lasu i niesienie pomocy swojej społeczności. Chciałam również pokazać jego życie, które osadzone w kontekście kulturowym i społecznym daje obraz, jaki powstał po zderzeniu doświadczenia sprzed i po pełnym kontakcie z kulturą Zachodu;
- **upowszechnienie informacji o Amazonii** – w Polsce Amazonia kojarzy się bardzo często z tym, co pokazywane jest w programach podróżniczych, czyli głównie z nieokiełznaną przyrodą. Świadomość dotycząca zmian wywołanych przez wydobywanie ropy naftowej oraz wiedzy o ludziach zamieszkujących te tereny jest bardzo niska, zatem ważnym było omówienie spraw związanych z różnymi aspektami dotyczącymi tej części świata. Informacje zawarte w książce pochodzą

ze źródeł anglo- lub hiszpańskojęzycznych oraz z moich własnych obserwacji i doświadczeń. Kwestia wpływu współczesnej gospodarki na życie Indian Amazonii jest szeroko dyskutowana w nauce światowej, jednak nie znajduje to żadnego odbicia w Polsce w popularnej wiedzy dotyczącej tych grup tubylczych. Jednym z głównych problemów jest wydobywanie surowców kopalnych, w tym przede wszystkim ropy naftowej. Ekwador jest miejscem największego w historii zanieczyszczenia środowiska, które jest wynikiem prac prowadzonych przez kompanie naftowe w lesie tropikalnym. Surowa ropa naftowa oraz substancje ropopochodne wyciekły do dziewiczego lasu, zatrwały wodę i ziemię, czego efektem były między innymi liczne zachorowania i zatrucia wśród ludności zamieszkującej te tereny. Sprawa wydobywania ropy i perturbacji z tym związanych została doprowadzona do marca roku 2013 (na podstawie doniesień prasowych, informacji ogłaszanych przez kompanie naftowe, organizacje pozarządowe lub przekazywanych przez moich lokalnych informatorów), czyli podane są także informacje najnowsze, o których nie ma jeszcze wiedzy w Polsce. Ponadto w książce przedstawiłam przemiany społeczne i polityczne, które zachodzą w grupie Huaorani ze względu na włączenie Indian w struktury narodu ekwadorskiego.

W części mojego dorobku, stanowiącej podstawę do rozpoczęcia procedury habilitacyjnej, książce towarzyszą również artykuły naukowe, które dotyczą współczesnej kultury Huaorani oraz kultury Quichua. Obie grupy sąsiadują ze sobą i mają na siebie wpływ od wielu lat.

Temat przemian w kulturze Huaorani kontynuuje artykuł *The Changing Art of the Huaorani Shaman* – opublikowany w czasopiśmie „Anthropological Notebooks” z części A wykazu czasopism naukowych – będący pierwszym całościowym ujęciem zagadnienia szamanizmu tej grupy w literaturze światowej. W artykule tym konfrontuję wyniki dotychczasowych badań antropologicznych z moimi danymi empirycznymi zebranych w trakcie badań terenowych w Ekwadorze w latach 2007-2012. W efekcie wykazuję poważne nieścisłości i braki, jakie wciąż występują w obiegowej wiedzy na temat szamanizmu tej grupy (m.in. w pracach L. Rival, dotyczących choćby samego nazewnictwa dotyczącego zjawiska szamanizmu), oraz uzupełniam je wynikami moich badań (systematyzuję wiedzę na temat nazewnictwa, wprowadzam informacje dotyczące przekazywania mocy szamańskiej itp.).

Pozostałe artykuły dotyczą przemian współczesnej kultury Quichua z rejonu Napo w Ekwadorze.

W poszczególnych tekstach przedstawiam przyczyny i mechanizm zaniku tradycji rękodzielniczych (między innymi ceramiki, która w innych grupach Quichua nadal jest tworzona, natomiast nad rzeką Napo w ogóle się jej już nie wykonuje; mój artykuł dotyczący tej kwestii jest jedynym w literaturze światowej), działalność na rzecz utrzymania tożsamości kulturowej i walkę o edukację młodego pokolenia. Teksty te zostały opublikowane w „Etnografii Polskiej” oraz w dwóch tomach zbiorowych, w tym jednym wydanym w Oxfordzie.

W tej części moich publikacji przedstawiam kulturoznawczą perspektywę badań nad współczesnymi przemianami zachodzącymi w małych społecznościach zamieszkujących wschodnią część Ekwadoru. Przemiany te mają swoje źródło w globalizacji, w rozwoju nowoczesnych form komunikacji i transportu, które w efekcie podważają wartości lokalne i stawiają przedstawicieli kultur tubylczych w przestrzeni pomiędzy zaawansowaną technologią a zasadami przekazywanymi im przez poprzednie pokolenia. Dotyczy to szczególnie kultury Huaorani, która dopiero od pięćdziesięciu lat ma stały kontakt z zachodnimi osiągnięciami technologicznymi, a starsi ludzie wciąż pamiętają czasy, gdy każda osada była samowystarczalna. Zarówno Huaorani, jak i Quichua borykają się z ograniczeniami w edukacji, w zdobywaniu pracy oraz z brakiem perspektyw na przyszłość – problemy te nadal pozostają mało zbadane i moje teksty są właściwie jedynymi, które je podejmują – także z uwagi na zastosowaną w nich perspektywę kulturoznawczą, dzięki której udało się uchwycić dynamikę przemian kulturowych w kontekście globalizacji.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Pozostałe osiągnięcia naukowe można podzielić na cztery grupy, które zgodne są z moimi zainteresowaniami badawczymi: pierwsza z nich dotyczy kultur omawianych wyżej, druga dotyczy innych małych grup tubylczych, trzecia – ogólnych rozważań na temat antropologii oraz jej koneksji z literaturą. Dodatkową, czwartą grupę tworzą tomy zbiorowe, których byłam redaktorem naukowym.

a) Amazonia ekwadorska

Podczas moich badań wiele kwestii wymagało głębszego zbadania lub powtórnego zanalizowania. Wynikiem tych badawczych doświadczeń są teksty opisujące współczesną rodzinę Huaorani, rolę i pozycję kobiety w tej kulturze, wizerunek Indian Huaorani w Ekwadorze (w tym stereotypowe podejście do przedstawicieli tej grupy) oraz przemiany w tradycjach wojennych.

- *Tradycyjna i współczesna rola kobiety w kulturze Huaorani*, [w:] *Podróże między kobiecością a męskością*, red. Aneta Chybicka, Natasza Kossakowska-Berezecka, Paulina Pawlicka, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2012.
- *Wizerunek Indian Huaorani a zmieniająca się rzeczywistość*, [w:] *Obrazy dookoła świata. Postrzeganie i prezentowanie kultur w dobie transkulturowości*, red. Joanna Bielska-Krawczyk, Sylwia Kołos, Magdalena Mateja, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2013.
- *Dawne sposoby leczenia i ich pozostałości w kulturach Quichua i Shuar z nad rzeki Napo w Ekwadorze*, [w:] *Odkrywanie Ameryki Południowej*, red. Aleksandra Wierucka, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2011.
- *Zabić, aby żyć. Wojownicy Huaorani w perspektywie chronologicznej*, [w:] *Zabijać i umierać – aspekty etnologiczne, filozoficzne, historyczne, psychologiczne i socjologiczne*, red. Bożena Syroka-Płonka, Aleksandra Szlagowska, Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław 2010.
- *Rodzina Huaorani w XX i XXI wieku*, [w:] *Rodzina w świecie współczesnym. Modele, role, funkcje*, red. Magdalena Howorus-Czajka, Katarzyna Kaczor, Aleksandra Wierucka, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2011.

b) współczesne przemiany kulturowe w małych społecznościach Polski, Rosji i Łotwy

Oprócz badań w Amazonii od kilku lat prowadzę również badania na Łotwie (wśród przedstawicieli współczesnej kultury Liwów), w Rosji (wśród przedstawicieli współczesnej kultury buriackiej) oraz w Polsce – na Kociewiu i Kaszubach. Większość publikacji, które są wynikiem tych poszukiwań naukowych, dotyczy tożsamości kulturowej omawianych grup.

Kontynuacja badań na terenie innym niż Amazonia pozwala mi zachować szerszą perspektywę interpretacyjną i choć nie są one komparatystyczne (w przypadku tak odległych kultur nie mogą takie być), umożliwiają docenienie różnorodności kulturowej rozumianej jako różnorodność sposobów reagowania na współczesne wyzwania globalizującego się świata oraz jego wymogów ekonomicznych.

W artykułach tych zajmuję się współczesnymi formami kultury, które zostały wypracowane na bazie tradycyjnych wartości, ale w zetknięciu z globalizacją i postępującą technicyzacją życia codziennego wykształciły nowe mechanizmy funkcjonowania na różnych płaszczyznach. Wszystkie artykuły bazują na badaniach empirycznych, które prowadziłam sama lub z grupą studentów kulturoznawstwa (w latach 2009-2012 studenci cztery razy brali udział w moich badaniach – w Rosji, w Szwecji i Norwegii oraz dwukrotnie w Ekwadorze).

Teksty w tej grupie zostały opublikowane w czasopiśmie z części A wykazu czasopism naukowych, w tomie zbiorowym wydanym w Szwecji, w czasopiśmie polskim i w tomach zbiorowych wydanych w Polsce.

- *Modern Forms of Buryat Shamans' Activity on the Olkhon Island*, "Anthropological Notebooks" 2013, vol.19, no. 3.
- *People from under the Lone Oak. Using Culture for Constructing Identity in Local Livs' Communities* [w:] *Current Issues in Cultural Studies. Conference Proceedings*, ed. by M. Fredriksson, Linköping University Electronic Press, Linköping 2011.
- *Ludzie spod samotnego dębu. Lokalna działalność kulturowa lotewskich Liwów*, „Kultura i Historia” 2011, nr 21.
- *Badanie tożsamości kulturowej mieszkańców Osieka. Sprawozdanie z badań terenowych*, „Rydwan” 2012, nr 7.
- *Mojojoy czyli zwyczaje żywieniowe Indian Amazonii* [w:] *Pokarmy i jedzenie w kulturze*, red. K. Łeńska-Bąk, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2007.

c) antropologia i jej powiązania z literaturą

- *Dobra Czarownica Zachodu. Wątki antropologiczne w twórczości Ursuli K. Le Guin*, Łask 2008, monografia.
- *Współczesna problematyka badań w antropologii amerykańskiej*, „Kultura i Historia” 2008, nr 14.

Powyższe teksty są świadectwem mojego przejścia w ramach nauk humanistycznych z dziedziny literaturoznawstwa do kulturoznawstwa. Monografia dotycząca wątków antropologicznych w twórczości Ursuli K. Le Guin jest zmienioną wersją mojego doktoratu. W tej jego wersji nie podkreślam jednak polskiej recepcji jej pisarstwa, ale uwypuklam to, co w nim jest czysto antropologiczne – a podstawy do tego są niemałe, jako że autorka jest córką znanego amerykańskiego antropologa, Alfreda Kroebera. Podejście filologiczne umożliwiło mi świeże spojrzenie na materiał interpretacyjny i jednocześnie otworzyło nowe możliwości badawcze. Od tego momentu moje badania mieszczą się w szeroko rozumianej antropologii, czego dowodem jest następny artykuł omawiający współczesne jej nurty w Stanach Zjednoczonych. Kolejnym naturalnym krokiem był zwrot ku kulturoznawstwu, którego efektem jest mój dorobek zajmujący się współczesnymi przemianami kulturowymi w małych społecznościach.

d) redakcja tomów zbiorowych

W ostatnich latach opublikowane zostały cztery tomy zbiorowe w mojej redakcji naukowej. Jeden z nich, *Re-wizje Ameryki Południowej*, jest efektem studenckich badań naukowych przeprowadzonych pod moim kierunkiem w Ekwadorze, wśród grupy Quichua. Studenci podczas tego wyjazdu prowadzili indywidualne projekty badawcze, których wyniki zostały przedstawione w omawianym tomie.

Wszystkie cztery książki z mojej redakcji naukowej dotyczą kulturoznawczego podejścia do rzeczywistości – zajmują się problemami współczesnej kultury i miejscem w niej człowieka.

- *Re-wizje Ameryki Południowej*, red. Aleksandra Wierucka, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2011.
- *Rodzina w świecie współczesnym. Modele, role, funkcje*, red. Magdalena Howorus-Czajka, Katarzyna Kaczor, Aleksandra Wierucka, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2011.
- *Re-wizje regionalne*, red. Aleksandra Wierucka, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2012.
- *Re-wizje regionalne. Polska Północna*, red. Aleksandra Wierucka, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2013.

(Zestawienie wszystkich publikacji znajduje się w załączniku nr 3)

6. Członkostwo w organizacjach naukowych

W ciągu ostatnich lat nawiązałam współpracę z wieloma organizacjami naukowymi, czego efektem jest członkostwo w kilku z nich:

- Polskie Towarzystwo Kulturoznawcze (od 2010; prezes Oddziału Gdańskiego od roku 2012)
- American Anthropological Association (od roku 2006)
- Association for Cultural Studies (od roku 2008)
- Society for Anthropology of Lowland South America (od roku 2010)
- International Society for Shamanistic Research (od roku 2011)
- International Union for Anthropological and Ethnological Sciences (od 2012)

7. Udział w konferencjach międzynarodowych

W latach 2006-2014 uczestniczyłam w 21 konferencjach międzynarodowych na trzech kontynentach, podczas których prezentowałam wyniki moich badań (brałam również udział w 9 konferencjach krajowych, ale ze względu na charakter moich badań od lat cenniejsza dla mnie jest możliwość spotkania osób zajmujących się podobnym tematem badawczym poza Polską – w naszym kraju naukowców zajmujących się kulturami Amazonii jest niewielu). Spośród konferencji międzynarodowych chciałabym zwrócić uwagę na coroczne spotkania American Anthropological Association, w których biorę udział od roku 2008. Jest to największa konferencja antropologiczna na świecie, która gromadzi około 6000 uczestników. Co roku prezentuję na tej konferencji wyniki moich badań i zwykle spotykają się z bardzo przychylnym przyjęciem. Warto również zwrócić uwagę na konferencje kulturoznawcze organizowane przez Association for Cultural Studies (której jestem członkiem od 2008 roku) – jest to jedno z większych międzynarodowych spotkań kulturoznawczych, podczas których również dzielę się wynikami mojej pracy badawczej (szczegółowa lista konferencji, w których wzięłam udział, wraz z tytułami wystąpień, znajduje się w załączniku nr 4).

8. Doświadczenie zdobyte za granicą

Podczas lat mojej pracy na Uniwersytecie Gdańskim miałam okazję odbyć **staż naukowy** w Ekwadorze, prowadzić **współpracę** z Universidad San Francisco de Quito (Ekwador) i ze Stanowym Uniwersytetem Pedagogicznym w Krasnojarsku (Rosja), prowadzić zajęcia z antropologii na uczelni łotewskiej w ramach programu Erasmus oraz jako **visiting professor** (na prośbę Riga Stradins University). Doświadczenie zdobyte podczas tych wyjazdów sprawiło, że pogłębiłam wiedzę, nabyłam nowe umiejętności dydaktyczne i metodologiczne, a także nawiązałam współpracę z naukowcami, z którymi teraz prowadzimy wspólne projekty naukowe.

9. Nagrody

W roku 2012 otrzymałam medal Komisji Edukacji Narodowej.

Ponadto od kilku lat biorę udział w międzynarodowym konkursie fotograficznym organizowanym przez American Anthropological Association – dwa razy moje zdjęcia były w ścisłej czołówce, a w roku 2011 byłam w grupie zwycięzców tego konkursu.

Fotografia współcześnie odgrywa dużą rolę w badaniach antropologicznych – staje się nie tylko odzwierciedleniem jakiejś konkretnej sytuacji, ale – głównie w przypadku kultur tubylczych, których codzienność podlega licznym przemianom – stanowi też zapis praktyk

kulturowych. Konkurs American Anthropological Association za główny cel stawia sobie wpisanie fotografii w badania antropologiczne – zdjęcia konkursowe mają być przede wszystkim powiązane z procesem badawczym, stanowić jego część. Dwa moje zdjęcia, które znalazły się w zwycięskiej grupie, zostały opublikowane w „Antropology News” (2013, nr 9, s. 43) oraz na stronie internetowej „Anthropology News” (<https://www.flickr.com/photos-/anthropologynews/sets/72157629527837664/>).

10. Plany badawcze

Od dwóch lat współpracuję z naukowcami z zagranicy – ze Stanów Zjednoczonych, Ekwadoru i Łotwy – z którymi planujemy interdyscyplinarne projekty badawcze. Z prof. Kelly Swingiem (University of Boston, Universidad San Francisco de Quito), który jest ekologiem, mamy przygotowany projekt dotyczący wpływu industrializacji na młode pokolenie Huaorani (w tym na ich perspektywy zatrudnienia). Natomiast z dr. Matissem Zagarsem, biologiem z Łotwy, będziemy w tym roku prowadzić projekt dotyczący roli, symboliki i znaczenia ryb w kulturze Quichua. Ze względu na charakter moich badań oraz na silne związki z naturą grup, które badam, poszukiwanie odpowiedzi na problemy badawcze w ramach antropologii ekologicznej wydaje się być słuszne, podobnie jak interdyscyplinarność podejścia. W związku z tym w najbliższym czasie moje badania będą skierowane w taką stronę, choć nie wyklucza to oczywiście innych możliwości. Między innymi planowane są kolejne badania w Polsce (na Kaszubach i Mazowszu) oraz kontynuacja badań w Ekwadorze. Wielowątkowość badań wynika z faktu, że kultura jest zjawiskiem złożonym i jej badanie musi to uwzględniać.

W najbliższym czasie ukaze się także kilka kolejnych publikacji w języku polskim i angielskim będących wynikiem moich badań – zamieszczone one będą w czasopiśmie naukowych oraz tomach zbiorowych (tekst dotyczący szamanizmu buriackiego, napisany wspólnie z prof. F. Rosińskim ukaze się w „Literaturze Ludowej” wydawanej przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze; tekst omawiający problematykę zmian w praktykach przywódczych w kulturze Huaorani ukaze się w „Estudios Latinoamericanos”, piśmie wydawanym przez Polskie Towarzystwo Studiów Latinoamerykanistycznych; tekst dotyczący edukacji formalnej w kulturze Huaorani znajdzie się w *Almanachu Antropologicznym*, t. V, w red. T. Bulińskiego; tekst przedstawiający badania ceramiki kaszubskiej zostanie zamieszczony w książce poświęconej prof. Charlesowi Kolb, w red. S.L. Lopez-Vareli, publikacja wydawana przez BAR, Oxford).

11. Uzasadnienie dyscypliny naukowej

Mam świadomość tego, że mój dorobek naukowy dotyczący współczesnych przemian kulturowych w małych społecznościach tubylczych mógłby sugerować wszczęcie procedury habilitacyjnej w innej dziedzinie niż kulturoznawstwo. Chciałabym jednak w tym miejscu przedstawić argumenty, dla których z pełną świadomością zgłaszam moje postępowanie właśnie w tej dyscyplinie.

Po pierwsze, posiadam wiedzę i doświadczenie kulturoznawcze i w ramach tej dyscypliny prowadzę moje badania. Badania jakościowe, którymi posługuję się podczas projektów kulturoznawczych, należą do metodologii stosowanej przez różne nauki, natomiast do interpretacji zgromadzonych danych używam narzędzi kulturoznawczych, które umożliwiają opis współczesnej kultury i przemian w niej zachodzących.

Po drugie, moje przygotowanie filologiczne (w tym kulturowe) daje mocną podstawę do tego, by ubiegać się o habilitację w dyscyplinie kulturoznawstwo. Perspektywa inna niż kulturoznawcza nie jest dla moich badań wystarczająca, ponieważ niejako „zamyka” refleksję naukową w określonych ramach. Kulturoznawstwo, jako nauka wciąż poszukująca swoich granic, umożliwia nie tylko korzystanie z różnych metodologii i koncepcji interpretacyjnych, ale także pozwala na stosowanie szerszego spojrzenia, tak koniecznego w badaniu zjawisk kultury współczesnej. Jak powiedział (podczas rozmowy w roku 2011) prof. Jim Weil, antropolog amerykański, perspektywa filologiczna jest nierozzerwalnie związana z kulturoznawczą, ponieważ uwrażliwia badacza na te elementy badanych zjawisk, których nie dostrzegłby naukowiec innej specjalności. Tym samym uważam, że przejście z filologii do kulturoznawstwa jest niejako naturalnym procesem poszerzenia granic badawczych zgodnie ze złożonym charakterem kultury. Moje zainteresowanie małymi społecznościami (zarówno regionalnymi, jak i tubylczymi czy mniejszościowymi) jest bliskie temu, czym zajmuje się antropologia, jednak perspektywa, którą prezentuję, jest kulturoznawcza. Współcześnie – zarówno w Polsce, jak i na świecie – dość często antropolodzy przyjmują kulturoznawczy punkt widzenia, a z drugiej strony niektórzy kulturoznawcy – jak między innymi ja – podejmują problematykę antropologiczną, nie przestając być jednak przedstawicielami swej pierwotnej dyscypliny.

Po trzecie, kulturoznawstwo jako dyscyplina nauki zajmuje się kulturą współczesną i moje badania także kultury współczesnej dotyczą. Fakt, że prowadzę je w odległym geograficznie rejonie nie powinien przesłaniać podejmowanej w nich refleksji kulturoznawczej dotyczącej tożsamości kulturowej, przemian zachodzących pod wpływem globalizacji, współczesnych problemów związanych z edukacją, rodziną czy kulturą w ogólności. Jak napisał Jerzy Kmita, jeden z twórców polskiego kulturoznawstwa, w swojej

książce *Późny wnuk filozofii. Wprowadzenie do kulturoznawstwa*, kulturoznawstwo powinno stanowić „humanistykę zintegrowaną”, w której prowadzone byłyby badania transdyscyplinarne. Mój dorobek realizuje tak właśnie rozumiane kulturoznawstwo.

Po czwarte, moja działalność dydaktyczna jest jednoznacznie kulturoznawcza – prowadzone przez mnie zajęcia dotyczą metodologii badań kulturoznawczych, wiedzy o kulturze, współczesnych przemian kulturowych, kulturoznawczej interpretacji tekstów kultury itp.

Aleksandra Wienicka